

ВИЩА ШКОЛА

УДК 37.013.43:33

В. А. БУДЯНСЬКА

кандидат педагогічних наук, доцент
Харківський національний економічний університет ім. Семена Кузнеця

СТВОРЕННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ КОМФОРТНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТА ТА ВИКЛАДАЧА В ПРОЦЕСІ ЕЛЕКТРОННОГО НАВЧАННЯ

У статті доведено актуальність проблеми формування професіоналізму студентів, володіння новітніми освітніми інформаційними технологіями, високого рівня інтелекту, знань, умінь і навичок, високого рівня розвитку особистості, професійної мобільності та адаптації до світового інформаційного простору. Розкрито сутність понять “педагогічні умови”, “електронне навчання”. Визначено педагогічні умови для забезпечення комфортної роботи студента та викладача в процесі електронного навчання. Доведено, що електронне навчання додає до традиційного навчання нові можливості та стає для більшості студентів важливим каналом отримання професійної інформації, дає можливість двостороннього активного спілкування.

***Ключові слова:** педагогічні умови, електронне навчання, індивідуалізація навчання, мотивація навчання, візуалізація навчання.*

Перетворення в економічній, соціальній, культурній галузях суспільства потребують зміни в системі професійної підготовки фахівців у вищих навчальних закладах. Основні загальнодержавні вимоги до рівня професійної підготовки фахівців відображені в Законах України “Про освіту”, “Про вищу освіту”, “Про національну програму інформатизації”, “Про основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки”, Національній доктрині розвитку освіти, Стратегії розвитку інформаційного суспільства в Україні до 2021 р., Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 р., інших документах розвитку вищої освіти України, в яких визначено важливість професійної освіти молоді.

Конкурентоспроможність майбутніх фахівців залежить від якості оволодіння ними сучасними знаннями, вміння мислити й діяти в нових ринкових умовах і сформованості їх професійних навичок.

Професійна підготовка майбутніх фахівців залежить від глобальної інформатизації суспільства, впровадження інформаційних технологій із широким використанням електронного навчання. Засоби електронного навчання дають змогу застосовувати відповідні програмні продукти (експертні системи, автоматизовані середовища, бази даних тощо), значно розширюють аналітичні можливості майбутнього фахівця, збільшують ефективність прийняття ним обґрунтованих рішень. Під впливом сучасних вимог сформувалися основні кваліфікаційні вимоги до підготовки майбутніх фа-

хівців: високий професіоналізм, досконале володіння новітніми інформаційними технологіями, високий рівень інтелекту, знань, умінь, навичок, високий рівень розвитку особистості, професійна мобільність та адаптація до світового інформаційного простору.

Система електронного навчання у вищій школі нового покоління має стати однією зі складових формування та розвитку єдиного інформаційного середовища навчального закладу. Освітні технології електронного навчання реалізують відкриття нових закономірностей, ідей, методів, засобів, прийомів. Варіативність, індивідуальність, особистісний пошук невід'ємно пов'язані з формуванням особистості майбутніх фахівців, яка постійно розвивається.

Метою статті є визначення педагогічних умов для забезпечення комфортної роботи студента та викладача в процесі електронного навчання.

Відповідно до мети дослідження визначено такі завдання:

- з'ясувати сутність поняття “педагогічні умови”;
- визначити сутність поняття “електронне навчання”;
- визначити педагогічні умови для роботи в процесі електронного навчання.

Поняття “педагогічні умови” визначено й проаналізовано в працях таких учених, як: А. Алексюк, О. Белкін, О. Городиська, А. Дьомін, Н. Іполітова, Л. Качалов, С. Кашлев, Н. Кузьміна, В. Лузан, М. Малькова, В. Манько, О. Назарова, А. Найн, М. Недвецька, В. Нестеров, І. Птіцина, І. Раченко, Н. Стеріхова, Н. Яковлева та ін.

У словнику-довіднику з професійної педагогіки міститься таке визначення поняття “педагогічні умови” – це обставини, за яких відбувається цілісний продуктивний педагогічний процес професійної підготовки фахівців, що опосередковується активністю особистості, групою людей [13].

В. Манько педагогічні умови визначає як “взаємопов'язану сукупність внутрішніх параметрів та зовнішніх характеристик функціонування, яка забезпечує високу результативність навчального процесу і відповідає психолого-педагогічним критеріям оптимальності” [6, с. 153–161].

О. Назарова педагогічні умови розглядає як сукупність об'єктивних можливостей, змісту, форм, методів, педагогічних прийомів і матеріально-просторового середовища, які спрямовані на вирішення дослідницьких завдань [8].

О. Федорова під педагогічними умовами розуміє сукупність об'єктивних можливостей змісту навчання, методів, організаційних форм і матеріальних можливостей її здійснення, що забезпечують успішне вирішення поставленого завдання [14].

З погляду А. Багдуєвої, “педагогічні умови – це обставини процесу навчання і виховання, які є результатом цілеспрямованого відбору, конструювання і застосування елементів змісту, методів, а також організаційних форм навчання з метою досягнення дидактичних цілей” [2, с. 12].

Т. Каминіна під педагогічними умовами розуміє “сукупність об’єктивних можливостей змісту, форм, методів і матеріально-просторового середовища, спрямованих на вирішення поставлених у педагогіці завдань”. При цьому до педагогічних умов належать лише ті, що спеціально створюються в педагогічному процесі та реалізація яких забезпечує найбільш ефективний його перебіг [3, с. 63].

Таким чином, у результаті аналізу наукової літератури педагогічного, лінгвістичного, психологічного, філософського контентів на предмет понять “умови”, “педагогічні умови” можна дійти висновку про багатоплановий характер цих категорій, інтерес науковців, що є предметом серйозних наукових досліджень.

Однак, незважаючи на вагомий науковий результат цих досліджень, поза увагою дослідників залишилася проблема виявлення й обґрунтування педагогічних умов забезпечення комфортної роботи студента та викладача в процесі електронного навчання.

Електронне навчання стає для більшості студентів важливим каналом отримання професійної інформації, дає можливість двостороннього активного спілкування. За допомогою електронного навчання студенти вступають у новий тип навчання – інформаційне, що відбувається у віртуальній реальності. Це дає можливість студенту при ділових контактах спиратися не тільки на власний досвід, а й на феномен віртуальної реальності. Високі темпи розвитку інформаційно-комунікаційних технологій у світі та їх поступове впровадження в Україні сприяють розширенню національного сегменту електронного навчання. Таким чином, технічні засоби надають нові можливості для формування знань, умінь і навичок.

Проблемі електронного навчання присвячено наукові праці українських і зарубіжних дослідників, таких як: А. Андрєєв, Д. Бернхард, В. Биков, Б. Гершунський, Р. Гуревич, Л. Джеймс, О. Єльченко, А. Єршов, І. Жалдак, Н. Женова, І. Малицька, Ю. Машбиць, С. Пейперт, І. Роберт та ін.

На думку С. Семерікова, електронне навчання є інноваційною технологією, спрямованою на професіоналізацію та підвищення мобільності тих, хто навчається, і на сучасному етапі розвитку ІКТ його можна розглядати як технологічну основу фундаменталізації вищої освіти [12].

Ю. Машбіц під технологією навчання розуміє систему матеріальних і ідеальних засобів, які використовують у навчанні, та способи функціонування цієї системи. E-learning – це навчання, що базується на інтернет-технологіях, які передбачають, з одного боку, інтерактивну самоосвіту, а з іншого – інтенсивну консультаційну т’юторську підтримку студента [7].

Отже, електронне навчання – це система, яка містить у собі електронні, інформаційні технології, які здатні забезпечити рівний доступ до будь-якої навчальної інформації, пов’язана з потребою формування в майбутніх фахівців освітніх компетентностей у контексті сучасних вимог відкритості, мобільності, гнучкості навчання й розвитку пізнавальних та особистісних якостей студента.

Електронне навчання у вищій школі нового покоління здійснюються на основі використання комп'ютерних засобів, методів прийому, обробки, передавання та відображення навчальної інформації. У процесі електронного навчання обґрунтовуються, аналізуються, розкриваються шляхи інтенсивності навчального процесу (оперативність роботи з базами даних, можливість логічних висновків, зворотний зв'язок), здійснення індивідуалізації навчання, колективного навчання в глобальних і локальних мережах. Електронне навчання додає до традиційного навчання нові можливості: відсутність меж та психологічного ризику, конструювання власної ідентичності, зміну способів самопрезентації, зниження чутливості емоційного впливу, сприяння особистісному розвитку, комунікативній відкритості й толерантності, професійний характер, необхідність дотримання норм мережного етикету.

Електронне навчання у вищій школі має такі складові: чіткість, логічність, послідовність, доступність, структурування інформації, інтерактивність, розмаїтість і "ємність" змісту, індексування, полімовність.

У дослідженні Н. Целепідіс визначено специфіку Інтернету як інформаційного середовища й пояснено властиві електронному навчанню особливості.

1. Спілкування в Інтернеті представлено як пряма комунікація та концентрована комунікація (де багато користувачів). Основна відмінність від прямої комунікації полягає в наявності віртуальних інтернет-залів, де в реальному режимі часі спілкуються, обмінюються файлами одразу кілька людей. Люди по всьому світу можуть прямо спілкуватися між собою, при цьому вони можуть не тільки листуватися, а й переговорюватися.

2. Інтерактивність. Однією з основних особливостей Інтернету є його інтерактивність. Унаслідок розвитку інтерактивності Інтернет має унікальні, порівняно з іншими комунікативними середовищами, можливості, що дають змогу йому містити в собі багато сфер людської діяльності. Це дає можливість досягти максимального проникнення інформації в Інтернеті, тобто кожен користувач Інтернету може не тільки публікувати свою інформацію, а й отримувати зворотний зв'язок від партнерів по спілкуванню, сперечатися, вислухувати їх думки, обговорювати питання на форумах, у чатах, скайпі.

3. Розмаїтість і "ємність" змісту. За допомогою зручних систем пошуку й навігації інтернет-сайти надають учасникам ділового спілкування доступ до великих інформаційних баз. Кожен учасник має можливість ознайомитися з різними матеріалами не тільки в межах своєї культури, а й отримати доступ до документів в інформаційних базах, що належать іншій культурі, що здебільшого полегшує процес ділового спілкування.

4. Індекссування. Ця особливість пов'язана з розмаїтістю змісту інформації в Інтернеті. У зв'язку з тим, що Інтернет має найбільшу кількість і розмаїтість інформації, з'являється необхідність швидкого пошуку й навігації. Учасникові ділового спілкування важливо знати основні системи

пошуку інформації, щоб знайти саме те, що його цікавить. Своєчасність і оперативність передачі інформації, “режим реального часу” згладжують різницю в часі й тим самим створюють нові умови для спілкування. Саме архітектура Інтернету дає змогу стерти відстані між різними міжкультурними групами й оперативно обмінюватися діловою інформацією в реальному часі, знаходячись на відстані тисяч кілометрів один від одного. Ця властивість робить Інтернет зручним і розповсюдженим засобом ділового спілкування.

5. Полімовність. Мовний бар’єр є однією з найголовніших перешкод у діловому спілкуванні. Але завдяки технічним можливостям Інтернету поступово складаються умови для подолання мовного бар’єра. Важливо, що на багатьох сайтах з’являються версії кількох мовами. Це дає можливість користувачам отримувати інформацію про інші країни на своїй рідній мові, оскільки в Інтернеті, в он-лайн режимі існують різні перекладачі та програмне забезпечення для автоматизованого синхронного перекладу [16].

Усі окреслені особливості представляють небувалі дотепер можливості для навчального процесу. За допомогою електронної пошти, чатів, форумів, скайпу став можливий моментальний обмін повідомленнями між суб’єктами взаємодії. Завдяки веб-сайтам користувачі Інтернету отримали необмежений доступ практично до будь-якої інформації, при цьому без великих витрат часу й коштів.

На основі аналізу наукової літератури й власного досвіду роботи в Інтернеті можна виділили такі основні засоби: електронна пошта (e-mail) – типовий сервіс відкладеного спілкування (off-line); World Wide Web (WWW) – найбільш розвинений інтернет-сервіс прямого спілкування; FTP – протокол передачі файлів; Gopher, WAIS – найбільш широко розповсюджені засоби пошуку інформації в Інтернеті, що дасть змогу знаходити інформацію за словами й фразами, що є ключовими та необхідними для підготовки до ділового спілкування; Telnet – вилучений доступ; електронні дошки оголошень; мережні новини Usenet або телеконференції; списки розсилання; електронні бази даних – унікальне джерело інформації, що згруповане за тематиками; чат [5].

На нашу думку, до педагогічних умов забезпечення комфортної роботи студента та викладача в процесі електронного навчання належать:

- забезпечення візуалізації навчання (наочне представлення різної інформації, що робить навчальний матеріал більш зрозумілим і доступним для сприйняття);
- створення інформаційної продуктивності, що є не простим сприйняттям спеціалістом дійсності, а складний процес аналізу отриманої інформації й прогнозування подальших дій співрозмовників;
- налагодження безперервного зв’язку студента й викладача (зворотного зв’язку – будь-якої інформації, прямої чи непрямої, відкладеної чи негайної, яку людина отримує від реципієнта (або реципієнтів));

- створення умов для об'єктивного контролю знань і вмінь студента;
- забезпечення індивідуалізації навчання (можливість пристосування, узгодження процесу навчання, врахування вибору темпу навчання, способу отримання інформації на основі власних уподобань, контроль досягнутого рівня опанування матеріалу, надання щонайширшого діапазону різноманітних засобів для навчання, що робило б його придатним для більш широкого кола користувачів;
- створення умов для мотивації навчання;
- сприяння розвитку самоаналізу, самоконтролю, рефлексії.

Висновки. Отже, в результаті проведеного дослідження було з'ясовано сутність понять “умови”, “педагогічні умови”; визначено сутність поняття “електронне навчання” й визначено педагогічні умови комфортної роботи студента та викладача в процесі електронного навчання.

Список використаної літератури

1. Бодалев А. А. Восприятие и понимание человека человеком. Москва, 1982. 289 с.
2. Багдужева А. В. Педагогические условия формирования профессиональной готовности будущих специалистов с использованием информационных технологий (на примере специальностей кадастрового профиля) : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01. Улан-Уде, 2006. 23 с.
3. Камынина Т. П. Формирование учебно-проектной деятельности студента в образовательном процессе : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01. Оренбург, 2006. 200 с.
4. Конюхов Н. И. Словарь-справочник практического психолога. Воронеж, 1996. 224 с.
5. Левин Я. М. Ответы на актуальные вопросы по Internet. Киев, 1996. 384 с.
6. Манько В. М. Дидактичні умови формування у студентів професійно-пізнавального інтересу до спеціальних дисциплін. *Соціалізація особистості* : зб. наук. пр. 2000. Вип. 2. С. 153–161.
7. Машбиць Ю. І., Гокуль О. О., Жалдак М. І. Основи нових інформаційних технологій навчання: посібн. для вчителів. Київ, 1997. 264 с.
8. Назарова О. Л. Новые информационные технологии в управлении качеством образовательного процесса в колледже. *Информатика и образование*. 2003. № 11. С. 79–84.
9. Новий тлумачний словник української мови у 4 т. / упоряд. В. Яременко, О. Сліпушко. Київ, 1999. Т. 2. 910 с.
10. Полонский В. М. Словарь по образованию и педагогике. Москва, 2004. 512 с.
11. Рембач О. О. Формування культури ділового спілкування майбутніх міжнародників-аналітиків у вищих навчальних закладах : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Вінниця, 2005. 369 с.
12. Семеріков С. О. Теоретико-методичні основи фундаменталізації навчання інформатичних дисциплін у вищих навчальних закладах : дис.... д-ра пед. наук : 13.00.02. Київ, 2009. 536 с.
13. Словник-довідник з професійної педагогіки / ред.-упоряд. А. В. Семенова. Одеса, 2006. 272 с.
14. Федорова О. Ф. Некоторые вопросы активизации учащихся в процессе теоретического и производственного обучения. Москва, 1970. 301 с.
15. *Философская энциклопедия* в 5 т. / науч. ред. Ф. В. Константинов. Москва, 1964. Т. 5. 740 с.
16. Целепидис Н. В. Особенности Интернета как средства межкультурной коммуникации в молодежной среде : автореф. дис. ... канд. культ. : 24.00.01. Москва, 2009. 20 с.

Стаття надійшла до редакції 01.09.2017.

Будянская В. А. Создание педагогических условий комфортной работы студента и преподавателя в процессе электронного обучения

В статье доказана актуальность проблемы формирования профессионализма студентов, владение образовательными информационными технологиями, высокого уровня интеллекта, знаний, умений и навыков, высокого уровня развития личности, профессиональной мобильности и адаптации к мировому информационному пространству. Раскрыта суть понятий “педагогические условия”, “электронное обучение”. Определены педагогические условия для обеспечения комфортной работы студента и преподавателя в процессе электронного обучения. Доказано, что электронное обучение добавляет к традиционному обучению новые возможности и становится для большинства студентов важным каналом получения профессиональной информации, дает возможность двустороннего активного общения.

Ключевые слова: педагогические условия, электронное обучение, индивидуализация обучения, мотивация обучения, визуализация обучения.

Budianska V. Creation of Pedagogical Conditions for the Comfortable Work of a Student and a Teacher in the Process of Electronic Learning

The article proves the urgency of the problem of formation of students' professionalism, possession of the latest educational information technologies, high level of intelligence, knowledge, abilities and skills, high level of personality development, professional mobility and adaptation to the worldwide informational space; the essence of the concept “pedagogical conditions”, “electronic learning” is revealed; pedagogical Conditions have been determined to ensure comfortable work of the student and teacher in the process of electronic learning. It is proved that electronic learning adds new opportunities for traditional learning and becomes an important channel for the majority of students to obtain professional information and enabling two-way active communication. Electronic learning is a system that includes electronic, information technologies that can provide access to any educational information. Electronic learning in higher education has such features: clarity, logicity, consistency, accessibility, information structuring, interactivity, diversity and capacity of content, indexing, multilingualism.

Based on the analysis of the scientific literature and own experience in the Internet, the author identifies such basic tools: e-mail (E-mail) – a typical communication service; World Wide Web (WWW) – the most developed part of the Internet direct communication service; FTP – the file transfer protocol; Gopher, WAIS are the most widely used means of searching for information on the Internet, which allows you to find information on words and phrases that are key and necessary for preparing for business communication; Telnet – access control; electronic message boards; system news Usenet or teleconferences; mailing lists; electronic databases; chat.

The pedagogical conditions for ensuring the comfortable work of the student and teacher in the process of electronic learning are as follows: providing visualization of training; creation of information productivity; ensuring continuous communication between the student and the teacher; objective control of the student's knowledge and skills; ensuring the individualization of training, creating conditions for motivating learning; contributing to the development of self-analysis, self-control, reflection.

Key words: pedagogical conditions, electronic learning, individualization of teaching, motivation of teaching, visualization of teaching.